

ДУХОВНИЙ СТАН ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

У статті розкрито сучасний духовний стан Збройних Сил України, роль духовного фактора в розбудові і становленні професійної української армії та запропоновано шляхи вирішення поставлених проблем

Сучасне українське суспільство переживає період системної трансформації – реформуються економіка і політика, глибокі зміни відбуваються в духовному житті народу. В цих умовах спостерігається певна криза ідеалів, утрата духовних орієнтирів. Відбулися різкі зміни в орієнтаціях на системи цінностей. З огляду на те, що зростає значення формування творчої особистості, збільшується і роль культури, оскільки завдяки їй особистість здатна самовиявлятися і проявляти розуміння, розвивати аналітичні здібності, здатність експериментувати і робити логічні висновки.

Сьогодні в умовах модернізації й глобалізації суспільства особливої актуальності набуває унікальність особи, а значної ваги – питання, як сформувати колективну особу, котра, з одного боку, збереже відповідальність за колектив, з іншого – свою унікальну особливість. Це повною мірою стосується Збройних Сил України.

Армія, як і держава, – це перш за все люди, а не тільки боєприпаси та озброєння. Які люди – така і держава, яка держава – така і армія. Але можна стверджувати і протилежне: яка армія – така й держава, бо армія об'єднує в собі людей, які відрізняються волею, цілеспрямованістю та дисциплінованістю, а тому суттєво впливає на дух держави [1: 3].

Дух держави, про який зараз так багато говориться, відображається в її ідеології. Держава без ідеології, без духу, без духовності, яка не має своїх цінностей, стає "бездушною" і, втративши свій дух, вмирає, як людський організм. А тому найголовнішою задачею держави є піклування про свою ідеологію, яка і служить піднесенням духу, духовності, основою людського духу держави в цілому [1: 34].

Отже, особливе значення в армії має ідеологія, оскільки вона визначає не просто дух, а той бойовий дух армії, від якого залежить її боєздатність. Дійсно: що є визначальним у перемозі однієї армії над іншою? При відповіді на це запитання, насамперед, приходять на думку такі аспекти військового протистояння, як чисельність і навченість військ, їх дисципліна, стратегія й тактика командування, кількість і якість озброєнь, тилове забезпечення армії, економічні ресурси держави, що веде війну, ефективність розвідки, навіть рівень воєнної польової медицини.

Однак починати треба з головного, а це – стан духу. Тому що за всіх часів військова перемога в першу чергу залежала від результату духовної битви. Трагічні обставини воєнного часу, коли доводиться щогодини вибирати між життям і смертю, роблять цю істину гранично наочною.

Духовний фактор – це специфічний прояв суспільної свідомості, що виражає ступінь готовності й здатності мас вирішувати конкретні соціальні, економічні, політичні й військові завдання [2: 233]. Відомо, що вплив духовного фактора в армії досить високий. За словами Наполеона, це три чверті її сили.

Духовний фактор – величина динамічна. Зміни в ньому залежать від багатьох причин. Крім головних – соціально-економічних, політичних, ідеологічних – великий вплив на духовний фактор у мирний час має економічний стан держави, рівень бойової підготовки, матеріальне забезпечення армії, соціальна захищеність військовослужбовців, згуртованість військових колективів та ін. А в період війни здійснюють успіхи або поразки армії такі фактори: бойовий досвід, якість бойової техніки і зброї, зрілість командного складу, здатність протистояти психологічному впливу супротивника. Тому для глибокої характеристики духовного фактора армії в мирний або воєнний час важливо бачити його реальний стан.

Під станом духовного фактора розуміється сукупність конкретних ідей, поглядів, почуттів, які домінують у свідомості в цей момент, які зумовлюють певний якісний рівень духовних можливостей людей. У конкретному стані духовного фактора виражений ступінь його ефективності й активності в рішенні соціальних, економічних, політичних і бойових завдань [2: 237].

Формування духовної складової армії відбувається в процесі самоусвідомлення військовослужбовцем особистісного виміру власного буття і вироблення в людини ставлення до самої себе. Цим визначається прагнення до розпізнання та розкриття індивідуальних якостей кожної особи, з якою налаштовуються стосунки. Високі ідеали, за словами В.А. Сухомлинського, не можуть бути доступними людині безсердечній, не здатній до переживань. Безсердечність породжує байдужість до людей, байдужість спричиняє егоїзм, а егоїзм – жорстокість [3: 112].

Тому в будівництві сучасних Збройних Сил України повинна постати мета формування ідеалу вірного та відданого народу України, воїна, для якого характерні розвинений інтелект, досконалий професіоналізм, здатність ефективно вести бойові дії, непохитність духу, патріотизм, дисциплінованість, вірність кращим бойовим традиціям, психологічна стійкість. Він має шанувати національні святині й символи, вітчизняну історію та культуру [4: 20].

Над проблемою значення духовного фактора в сучасній українській армії працювали і працюють науковці В.І. Алещенко, Е.А. Афонін, В.Ф. Баранівський, С.І. Здіорук, Р.М. Коханчук, Г.Д. Темко, О.В. Шуба та інші.

Мета статті – показати сучасний духовний стан Збройних Сил України та визначити шляхи формування духовного фактора в реформуванні та розбудові професійної української армії.

Після розпаду Союзу РСР і проголошення в 1991 році незалежності Україна успадкувала одне з найбільш потужних угруповань військ у Європі, оснащене ядерною зброєю та відносно сучасними зразками звичайного озброєння й військової техніки в цілому. Проте ще не встигли відійти в історію безпрецедентні за масштабами скорочення озброєнь, у тому числі відмова від ядерної зброї, ще тільки закінчився непростий і важкий процес розбудови Україною власних збройних сил, як розвиток подій у світі викликав нагальну потребу їхнього реформування. Збройні сили мають стати не лише менш чисельними, але й більш ефективними й мобільними, а в особового складу необхідно формувати якості громадянина-патріота, особливо такі, як вірність українському народові, готовність до збройного захисту української держави. Реалізація цього завдання матиме позитивне значення не лише для Збройних Сил України, а й для суспільства в цілому, оскільки, звільнившись з армії, військовослужбовці запасу поповнюють найбільш свідому частину нашого суспільства і все пережите в армії – як погане, так і добре – несуть у суспільство, передають своїм дітям та онукам.

Сьогодні вже не має значення, чи подобався нам Радянський Союз, чи ні, але ми повинні визнати, що Збройні сили СРСР (це визнавали і ймовірні супротивники) були найкращими у світі, і вся міць країни (й економічна, й ідеологічна), а також міжнародний авторитет трималися на армії, на військово-промисловому комплексі, військових технологіях тощо. Весь "слаборозвинений світ" регулярно забезпечувався зброєю, а світ високорозвинений поглядав на нас із побоюванням. Армія була національною гордістю радянських людей, своєрідною святинею.

А яка армія сьогодні? Трапилося так, що за роззброєнням та вибором структури збройних сил ми забули про головне – про солдата, його душу, про гуманність, про розвиток нормальних взаємин між людьми, що є невід'ємною складовою розвитку кожної людини й держави в цілому. Зміна внутрішньоармійських відносин у всіх структурах української армії, від солдатського відділення до Генштабу, думається, є не менш актуальним завданням, ніж переозброєння й оснащення збройних сил сучасною технікою.

Нинішня армія, на жаль, залишилася без духовних цінностей, без демократичних інститутів, у ній завмерло громадське життя.

А стан аномії – коли відкидаються попередні духовні цінності за відсутності нових – досить небезпечний як для суспільства, так і для армії. Намагання повернутися до старих ідеологічних догм і зберегти їх лише посилюють кризу суспільства та збройних сил, що ми зараз і спостерігаємо в наших армійських рядах.

Ми сьогодні не навчені дивитися на своє військо крізь призму моральності, філософії, науки, а тим більше етики та естетики. Але саме відсутність в армії цих духовних складових гальмує її перетворення. Не можна не бачити, що наша армія дистанціювалася від культури.

Зрозуміло, що залучення до культури не є головним призначенням Збройних Сил України, однак людина в армії не повинна деградувати. У частинах і підрозділах не повинні рости дикуни. Культура й освіта повинні повсюдно посідати пріоритетні місця. Без такого пріоритету ми не сформуємо сучасну армію, армію демократичного суспільства.

Духовність, моральність, освіченість, та й просто культурний світогляд військових кадрів, безумовно, повинні формуватися, насамперед, у вищих військово-навчальних закладах. Потрібно віддати належне тому факту, що саме з їхньої перебудови почалися перші армійські перетворення. Але, на жаль, далі зміни назв військових вузів справа не зрушила з місця. Число вузів скоротилося, проте цей захід вимушеного характеру, необхідність якого лежала на поверхні. Навчально-виховний процес глибоким змінам не піддався. Військова освіта сьогодні не використовується як засіб розвитку особистості, формування широти й гнучкості розуму, самостійності суджень. У ХХІ столітті підготовки "чисто військового фахівця" недостатньо, тому що це є підготовка людини в межах тих зразків і приписів, які спускаються зверху. Сьогодні ж у наших військових вузах гуманітарна складова вкрай незначна, формальна, ставлення до неї зверху. А що ж відбувається в бойових частинах, куди приходять служити випускники-лейтенанти з бідним духовним розвитком?

У третій доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини "Про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні" вказується на масові звернення призовників та їхніх батьків у різні інстанції зі скаргами, викликаними страхом за втрату життя та здоров'я під час проходження військової служби. Так, після проведення медичного огляду молодого поповнення 6100 курсантів навчального центру Збройних Сил України "Десна" (призов – весна 2001 р.) було виявлено, що 2238 з них потребували негайної медичної допомоги в стаціонарі за наявності 160 стаціонарних ліжок.

У вищезазначеній доповіді також звернено увагу та те, що зростає кількість призовників, які до призову в армію вже мали звичку вживати наркотичні речовини та алкоголь. Як свідчать дані, більше половини юнаків до служби регулярно вживали спиртні напої, кожен четвертий – пробував наркотики. Фізична підготовка 70% призовників нижча за мінімально необхідний рівень. Погіршення здоров'я призовного контингенту підтверджують 78% опитаних кадрових військових. За даними Українського центру економічних і політичних досліджень (УЦЕПД), від призову ухиляється щороку понад 18 тис. осіб.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини у своїй доповіді акцентує увагу на таких гостро актуальних проблемах сучасної української армії, як "дідівщина", вчинення самогубств та злочинність серед військовослужбовців.

Однією з найгостріших в армії є проблема "дідівщини". Нестатутні відносини не просто набули статусу одного із невід'ємних елементів армійської служби, а стали "візитною карткою" нашого війська й однією з головних причин небажання молоді служити в армії. Ситуація з "дідівщиною" та порушенням прав військовослужбовців у всіх родах військ і військових формуваннях майже однакова і є постійним явищем. Солдати ще не знають своїх прав, а вже звикають до хамства, грубощів в армійському середовищі, сприймають це як норму, намагаються пристосуватися, перетерпіти.

Молоді люди проходять через окремі військові підрозділи, в роботі яких не враховується правова свідомість військовослужбовців, натомість є чіткий позастатутний характер стосунків, що потребує одного: безумовного виконання неписаних звичаїв і правил поведінки, а будь-який супротив чи апеляція до закону класифікується як "стукацтво" і "зрадництво".

У 2003 р. унаслідок нестатутних відносин були травмовані 54 військовослужбовці строкової служби (у 2002 р. – 65). Дуже часто мають місце випадки, коли військова строкова служба виховує в окремих молодих солдатів усвідомлення повної безправності, породжує зневіру у справедливість, що потім переноситься на цивільне життя, калічить психіку людини, руйнує її як особистість.

Унаслідок випадків загибелі та отримання інвалідності юнаками, які проходять строкову службу у Збройних Силах України та неналежної державної підтримки постраждалих під час виконання службових обов'язків, позбавлення їх пілг, встановлених чинним законодавством, військова служба для громадян України втрачає свою престижність. У 2003 р. у Збройних Силах України загинув 121 військовослужбовець (у 2002 р. – 146).

У 2003 р. скоїли самогубство 34 військовослужбовці (у 2002 р. – 33), у тому числі: офіцерів – 7 (у 2002 р. – 6); прапорщиків – 9 (у 2002 р. – 10); військовослужбовців військової служби за контрактом – 2 (у 2002 р. – 2); військовослужбовців строкової служби – 16 (2002 р. – 15). Серед них – 1 військовослужбовець миротворчого контингенту.

Не сприяє зростанню авторитету та формуванню духовної могутності Збройних Сил злочинність серед військовослужбовців. І хоча вона за останні роки зменшилася, її рівень залишається досить високим. Так, у 2002 р., за даними військової прокуратури, в Збройних Силах України у скоєнні злочинів брали участь 830 осіб, у 2003 р. – 829. З них відповідно по роках: офіцерів – 199 і 189; прапорщиків, військовослужбовців за контрактом – 154 і 175; сержантів, старшин – 76 і 45; рядового складу – 341 і 338. Злочинів, пов'язаних з порушенням статутних правил взаємовідносин у 2002 р. скоєно 141, у 2003 р. – 146, із застосуванням насильства – 85 і 88 відповідно.

Основними скаргами при відвідуванні військових частин і зустрічах з рядовим складом є насамперед нарікання на порушення Закону України "Про соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей" з приводу:

- ненадання звільнення під час служби;
- ненадання за весь період служби гарантованої законом відпустки;
- незаконної щорічної затримки з демобілізацією до двох місяців, яка може бути здійснена тільки за указом Президента України;
- поганого медичного та санітарно-гігієнічного забезпечення (відсутність ліків, гарячої води, лазні, засобів профілактики інфекційних захворювань, неякісне і несвоєчасне лікування у санчастинах, ненаправлення на лікування до госпіталю);
- поганого харчування (неякісна їжа, відсутність овочів навіть улітку);
- поганих соціально-побутових умов служби (холоднеча у казармах, відсутність гарячої води, відсутність вільного часу для особистих потреб, перевантаження – ненадання відпочинку після нарядів для відновлення сил, недосипання до трьох-чотирьох годин на добу, відчуття постійної втоми);
- незабезпечення одягом, невчасної його заміни, невчасної зміни натільної та постільної білизни;
- образ з боку офіцерів і їхньої байдужості до проблем своїх підлеглих.

Складною є ситуація з офіцерами та прапорщиками, які пов'язали з армією своє життя. Вони не задоволені своїм матеріальним забезпеченням та житловими умовами, їх моральний стан нерідко пригнічений.

За даними опитування, проведеного УЦЕПД, головною причиною негативних оцінок стану справ у Збройних Силах України військові назвали свою соціальну незахищеність (45%), втрату моральних цінностей військової служби (25%), помилки вищого військового керівництва (23%). Понад 80% офіцерів оцінюють матеріальний стан своєї сім'ї як нижчий від середнього та низький. Не може знайти роботи дружина кожного третього офіцера, а в окремих військових містечках не мають роботи більше половини дружин офіцерів [5].

На підставі ст. 2 Закону України "Про деякі заходи щодо економії бюджетних коштів" від 17 лютого 2000 р. призупинено дію частини другої ст. 9 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" у частині одержання військовослужбовцями продовольчих пайків або за їх бажанням грошової компенсації замість них та замість речового майна, а також дію абзацу першого ч. 1 ст. 14 зазначеного закону в частині забезпечення військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової служби) та членам їх сімей безплатного проїзду у відпустку.

А стан військової дисципліни залишається чи не найменш передбачуваною характеристикою багатьох військових колективів.

У нормативно-правових актах України не передбачено юридичної або іншої відповідальності командирів та начальників за порушення, скоєні їхніми підлеглими. Тим не менш, досить часто їм нав'язується страх покарання за правопорушення підлеглих. Це, як правило, спричиняє приховування окремих правопорушень, нівелювання ініціативи та творчості, загострення стосунків між командирами і начальниками, з одного боку, та їхніми підлеглими – з іншого, а також виховання байдужості до стану військової дисципліни у військових колективах.

У роботі щодо зміцнення військової дисципліни головними повинні бути моральні аспекти, насамперед патріотизм, колективні установки та традиції, самодисципліна військовослужбовців, однак саме їх майже повністю виключено з армійського повсякденного життя.

До таких важливих моральних аспектів військової дисципліни, як колективна думка, колективне засудження, соціальна ізоляція порушника майже не вдаються. У свій час саме вони були фундаментом військової дисципліни в колишній Радянській армії, і, що надзвичайно важливо, нині є основою військової дисципліни в арміях країн Європейського Союзу, насамперед Великої Британії, Франції, Німеччини, Нідерландів. Самодисципліна військовослужбовців у цих арміях ґрунтується на особистій високій культурі та гідності кожного військовослужбовця як громадянина держави. А в армії США діє ще й чітко врегульована система матеріального стимулювання чи покарання.

Найбільшої шкоди зміцненню військової дисципліни, підтриманню здорового морально-психологічного клімату у військових колективах завдає надмірний формалізм. Замість реалізації положень статутів та законів України, як правило, вимагаються різні плани, графіки, схеми тощо. У військах "діють" численні "методички", "вказівки", "рекомендації", виконати які в повному обсязі, мабуть, не під силу жодній нормальній людині. Але скільки ресурсів – людських, фінансових, матеріальних – витрачається на цю роботу замість живої роботи з людьми! [6].

А яка кількість дублюючих чи суперечливих документів надходить у війська з питань військової дисципліни? Тільки планів з питань щодо зміцнення військової дисципліни сила-силенна – на період навчань, на місяць, особистих, усунення недоліків, з проведення індивідуальної роботи, планів з виконання вищих вказівок, а ще всілякі рішення, графіки, звіти, книги обліку, зошити індивідуальних бесід, "особові справи" та інше, для опрацювання чого кожен взводний чи ротний командир, мабуть, повинен мати канцелярію за штатом більшу, ніж у нього підлеглих. Проте мало хто питає, чи знаєте ви свого підлеглого, як ви врахували його особливості у своїй роботі тощо. Всі лише запитують: "Де ваші... документи?" [6].

З вищесказаного зрозуміло, що головним завданням, яке пов'язане з розвитком Збройних Сил України, є формування ефективних структур, відповідальних за духовний фактор у Збройних Силах України. Упродовж років розбудови Збройних Сил у незалежній Україні структури, що відповідають за морально психологічний стан особового складу, неодноразово змінювалися. Проте не можна вважати реформою їх поспішні перейменування та скорочення штатів.

Невиразність цілей і завдань та відсутність перспективи значно знижують потенціал органів з гуманітарних питань. І це в той час, коли в арміях багатьох провідних країн світу відбувається могутній і цілеспрямований розвиток системи специфічного впливу на свідомість і психіку військовослужбовців та цивільного населення, бо саме він відповідає меті й завданням оборони та національної безпеки.

Ситуація, що склалася в Збройних Силах України щодо формування духовного фактору, доволі складна.

Удосконаленню та всебічному розвитку системи гуманітарного забезпечення, складовою якого є морально психологічне забезпечення у Збройних Силах України, присвячена цільова програма "Розвиток гуманітарної та соціальної сфери на період 2006 – 2011 років". Актуальність удосконалення системи гуманітарного забезпечення на сучасному етапі реформування Збройних Сил України обумовлюється в цій програмі тим, що на основних напрямках цієї діяльності – інформаційно-пропагандистському, культурно-виховному, правовому й гуманітарній підготовці – існує потреба системної перебудови з огляду на досвід армій Північноатлантичного альянсу [7: 49, 50].

В арміях держав, що входять до Північноатлантичного альянсу, значна увага приділяється релігійному аспекту служби, який виявляє функції релігійного виховання воїнів. Так, у Збройних Силах США налічується майже 3000 капеланів, у ФРН – 300, у Польщі – 200, Франції – 500, Італії – 180, у Республіці Корея – близько 370 чоловік. Військові священники також входять до штату армій Іспанії, Великобританії, Португалії, Бельгії, Нідерландів, Греції, Ірану, Марокко, Алжиру, Єгипту, Судану, Туреччини, Саудівської Аравії та інших. Основна мета їхньої діяльності – виховання в особового складу готовності у будь-який момент виступити на захист територіальності і територіальної цілісності держави, святих і духовних цінностей [8: 43].

Вирішуючі питання про залучення релігії до справи виховання в Збройних Силах України, ми виходимо з того факту, що у суспільній свідомості нині відбувається світоглядний переворот. Наростає процес формування нового світобачення, смисловим центром якого є людина, а основними принципами – свобода, гуманізм, демократія.

Результати соціологічних досліджень у Збройних Силах України свідчать, що кількість військовослужбовців, які вважають себе віруючими, становить близько 23% від усієї чисельності особового складу. Хоча й доволі нерівномірно, але зростання кількості віруючих спостерігається практично серед усіх категорій військовослужбовців [9: 383].

У чому ж причини того, що все більше військовослужбовців звертається до релігії? Пояснення цього феномену в тому, що релігія, як багатопланове і багатозначне явище, народжується, відтворюється певними умовами розвитку самого соціуму. Вона виступає засобом регуляції і регламентації як соціальної поведінки, так і внутрішнього стану людей.

Релігія завжди виступала своєрідною духовно моральною опорою суспільства, і тому на сучасному етапі може стати важливим фактором цілісного духовного і культурного самовідтворення нації і української армії зокрема. Існуючи протягом століть, вона тісно перепліталася з національною самосвідомістю людей, взаємодіяла з національними культурами, звичаями, традиціями, обрядами, глибоко проникала у сферу побуту. Релігія набула здатності виражати прагнення людей до національної незалежності, що нерідко давало їй можливість служити прапором у національно визвольних рухах [10: 16].

Релігія давала і продовжує давати відповіді на одвічні проблеми внутрішнього буття людини, дбає про людські душі так, як цього не може зробити жодна світська інституція.

Ієрархи історичних церков досить прихильно ставляться до служіння в армії. І Українська православна церква Київського патріархату, й Українська православна церква Московського патріархату, й Українська греко-католицька, й Українська автокефальна православна церкви мають відповідальних осіб (а іноді й спеціальні підрозділи) для служіння серед військових. На необхідність налагодити релігійну роботу серед військовослужбовців указують також іудейські й ісламські лідери.

Релігійні діячі неодноразово висловлювали свою стурбованість атмосферою, що панує у військових підрозділах, моральним станом військовослужбовців, поширенням серед них аморальних явищ і проявляли високу активність у збільшенні своєї присутності в Збройних Силах України.

Отже, на наш погляд, наполеглива духовно-просвітницька та інша корисна релігійна робота сьогодні може стати потужним духовним потенціалом народу і війська в майбутньому. Чим досконалішою буде духовність мирного часу, тим потужнішими будуть духовні резерви нації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарев А.А. Трибуна русской мысли. – М., 2003. – № 1. – С. 3–8.
2. Война и армия. Философско социологический очерк / Под. ред. Д.А. Волкогонова, А.С. Миловидова и С.А. Тюшкевича. – М., Воениздат, 1977. – 415 с.
3. Сухомлинский В.А. Потребность человека в человеке. – М.: Молодая гвардия, 1971. – 187 с.
4. Алещенко В.І. Проблеми реалізації духовного потенціалу на сучасному етапі розвитку Збройних Сил України // Наука і оборона. – 2005. – № 4. – С. 19–24.
5. Третя доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини "Про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні". Дотримання прав людини у Збройних Силах України та інших військових формуваннях // http://www.ombudsman.kiev.ua/Dop_3/d3_zm.htm.
6. "Формалізм, на жаль, нагадує іржу" // Народна армія. – 2006. – 1 лютого. – С. 4
7. Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року: Біла книга України. – К.: Аванпост прим., 2004. – 192 с.
8. Требін М. Збройні сили та релігія: світовий досвід взаємодії // Людина і політика. – 2000. – № 1. – С. 42–49.
9. Здіорук С. І. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття: Монографія. – К.: Знання України, 2005. – 552 с.
10. Ситник В. Духовно-гуманітарна політика у Збройних Силах України та шляхи її вдосконалення // Армія і духовність: свобода совісті та віровизнання. – К., 1995. – С. 13–19.

Матеріал надійшов до редакції 10.03.2006 р.

Лиманець А.А. Духовное состояние украинской армии: проблемы и пути решения.

В статье раскрывается современное духовное состояние Вооруженных Сил Украины, роль духовного фактора в становлении и развитии профессиональной украинской армии и предлагаются пути решения возникших проблем.

Lymanets O.A. The spiritual state of the Armed Forces of Ukraine: the problems and ways of solving them.

The article reveals the contemporary spiritual state of the Armed Forces of Ukraine and the role of the spiritual factor in building up and developing the professional Ukrainian army. It also suggests the ways of solving the problems the army has faced.